

Stel, je hebt je opleiding tot autonoom kunstenaar, muzikant of vormgever succesvol afgerond en staat te trappelen om je kennis en kunde in te zetten om geld te verdienen. Wat voor een arbeidsmarkt tref je dan aan, en wat zijn je kansen daarin? Beschikbare cijfers tonen niet alleen de moeizame arbeidsmarktpositie in de creatieve sector, maar laten bovendien zien hoeveel aspecten hiervan nog niet in kaart zijn gebracht.

De complexe arbeidsmarktpositie van de kunstenaar

In de monitor *Kunstenaars en afgestudeerden aan creatieve opleidingen* (KACO) gaat het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in op de arbeidspositie van afgestudeerden aan creatieve opleidingen. Deze groep blijkt aanzienlijk vaker actief te zijn als zelfstandige op de arbeidsmarkt dan afgestudeerden binnen het totale hoger onderwijs: voor het cohort 2014 geldt dat 25 procent van de afgestudeerde creatieven in 2015 als zelfstandige werkt, tegenover 5 procent van het totaal aantal hbo-afgestudeerden (CBS 2017b, 31-32). En van alle zelfstandig ondernemers in de culturele sector in 2015 combineert 25 procent dit werk met een of meerdere banen als werknemer (CBS 2017a). Daarbij is de sector wel, maar de functie niet bekend.

De vraag is dan ook hoeveel van deze afgestudeerden werkzaam zijn in het vak waarvoor ze zijn opgeleid. Cijfers in *Een collectieve selfie 3*

tonen dat hierin per afstudeerrichting verschillen zijn. Desalniettemin combineert een derde tot bijna de helft van de afgestudeerden anderhalf jaar na het afstuderen werk binnen het eigen vakgebied met werk daarbuiten (BKNL 2018). Veel alumni die anderhalf jaar na het afstuderen alleen binnen het eigen vakgebied werken, zijn er dan ook niet. De gemiddelden binnen de periode 2013-2016 liggen het laagst binnen de beeldende kunst (45 procent), gevolgd door theater (59 procent) en dans (62 procent) (BKNL 2018, 33).¹ De beeldend kunstenaars hebben, volgens KACO, van alle kunstenaars de meest precare arbeidsmarktpositie wanneer wordt gelet op inkomen, aantal werkkringen, aandeel zelfstandigen en aandeel fulltime werkenden.

Het jaarinkomen van afgestudeerden aan creatieve hbo-opleidingen is, een jaar nadat zij in 2014 afstudeerden, met gemiddeld 20,9 duizend euro aanzienlijk lager dan het gemiddelde van alle hbo-afgestudeerden in 2014 (27,5 duizend euro). Het lagere gemiddelde komt voornamelijk op het conto van de hbo-kunstvakopleidingen, die het jaarlijks met 17,3 duizend euro moeten doen; de alumni van de 'overige creatieve opleidingen' komen met 26,3 duizend euro dicht bij het totale gemiddelde. Kijken we naar alle kunstenaars, dan verdiende 53 procent in 2013-2015 minder dan 30 duizend euro bruto per jaar, tegenover 41 procent in overige creatieve beroepen en 39 procent van alle werkenden (CBS 2017b).

Meer banen...

Hoeveel werk is er eigenlijk in de cultuursector? Bij de vacatures die tussen 2015 en 2017 werden aangeboden via de vacaturesite Culturele Vacatures, was vooral een groei te zien in de vacatures voor betaalde functies (Scholtens et al. 2018).² Ook uit ander onderzoek naar online culturele vacatures komt naar voren dat in 2017 het aantal betaalde culturele vacatures harder steeg dan het totaal aantal culturele vacatures (Lahaut 2018). In beide onderzoeken is het genoemde aantal culturele vacatures relatief laag. Zo komt Lahaut op een marktaandeel van 0,16 procent (zie ook Cultuurindex Nederland 2018a).³

Overkoepelende cijfers over de werkgelegenheid biedt de *Monitor creatieve industrie 2016* (Rutten et al. 2017). Deze drukt de werkgelegenheid uit in het aantal banen (inclusief zzp'ers) in de creatieve industrie, maar de omvang van deze

banen is niet duidelijk. De cijfers lopen tot 2015 maar de Cultuurindex Nederland beschikt over cijfers die zijn aangevuld tot en met 2017.⁴ Hieruit blijkt dat het aantal banen in de creatieve industrie tussen 2005 en 2017 met 39 procent is toegenomen. Daarbij kunnen drie deelsectoren worden onderscheiden: kunsten en cultureel erfgoed, media en entertainment, en creatieve zakelijke dienstverlening. De grootste stijging zit bij kunsten en cultureel erfgoed (55 procent). Dat lijkt wellicht positief, maar dit is de deelsector waar het aantal bedrijfsvestigingen in dezelfde periode is toegenomen met 184 procent. Deze groei doet vermoeden dat de banengroei vooral zit in het aantal zzp'ers. Dit wordt bevestigd door cijfers uit de monitor: het percentage banen waarvoor zelfstandigen verantwoordelijk zijn, gaat binnen de creatieve industrie in 2015 richting de 40 procent, terwijl dit in 2005 nog 20 procent was (Rutten et al. 2017, 70).⁵

... maar ook meer werk?

Om grip te krijgen op de banenomvang in de creatieve sector bieden de cijfers van het CBS bij *Cultuur in beeld 2017* soelaas. Daaruit blijkt dat het arbeidsvolume (het aantal banen in voltijd-eenheden) in de culturele en creatieve sector tussen 2010 en 2016 daalde met 11,5 procent, waar dit 2 procent toenam in de totale economie (CBS 2017a). De definitie van de culturele en creatieve sector van het CBS komt vrij goed overeen met die van de *Monitor creatieve industrie*, waardoor dezelfde deelsectoren zijn uit te lichten. Wederom kent de deelsector kunsten en cultureel erfgoed de grootste groei, maar van een rooskleurig beeld is geen sprake: ondanks de stijgende lijn sinds 2013 ligt het arbeidsvolume in 2016 8,5 procent onder het niveau van 2010. Het gaat hierbij om het arbeidsvolume exclusief zzp'ers. Bij het aantal zelfstandigen in de cultuursector zit volgens deze bron tussen 2010 en 2015 een groei van 27,7 procent. Binnen de culturele sector hebben op elke drie zelfstandigen twee ook zelfstandigenaftrek. Toch groeide het aandeel zonder zelfstandigenaftrek harder.⁶ Met elkaar vormen ze 10,5 procent van alle Nederlandse zelfstandigen (situatie 2015).

Vrijwilligerswerk

Een heikel punt is het aantal vrijwilligers dat actief is. Hoe ga je om met deze enthousiaste- →

lingen die hun vrijwilligerswerk gemiddeld met een 7,8 beoordelen, maar wellicht werk verrichten dat door betaalde krachten gedaan zou moeten worden (Arends et al. 2018 en Cultuurindex Nederland 2018b)? Volgens het CBS doet 5 procent van de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder vrijwilligerswerk bij een culturele vereniging of organisatie (Arends et al. 2018). Het gaat daarbij zowel om amateurverenigingen als professionele instellingen. Dat wijst op ruim 700.000 culturele vrijwilligers. Volgens *Geven in Nederland 2017* was in 2016 3 procent van de volwassen Nederlanders (18+) actief als vrijwilliger in 'kunst/cultuur', waarmee het aantal cultureel vrijwilligers eerder rond de 400.000 zou liggen (Bekkers et al. 2017). Beide rapporten geven aan dat deze hoeveelheid door de jaren heen stabiel blijft. Andere cijfers laten echter

De loopbaanontwikkeling van kunstenaars en bijbehorende kenmerken per leeftijdscategorie in verschillende disciplines zijn nauwelijks in beeld

bij musea, podiumkunsten en bibliotheken een grote stijging zien in het aantal vrijwilligers. In 2011-2016 stijgt alleen bij de musea het aantal betaalde medewerkers en personen in loondienst mee; bij de podiumkunsten en bibliotheken is hierin juist een daling te zien (Aart et al. 2018, 310). De verhouding tussen omvang van het werk (fte) dat betaalde krachten en dat vrijwilligers uitvoeren, is moeilijker in kaart te brengen. De Vereniging van Nederlandse Poppodia en -Festivals (VNPF) brengt dit voor haar leden wel in beeld en daaruit blijkt dat de betaalde krachten tussen 2013 en 2017 aanzienlijk meer fte's invullen dan vrijwilligers. Inclusief stagiairs komen de aantallen iets dichterbij elkaar. Toch lijken sinds 2015 steeds minder fte's te worden ingevuld door vrijwilligers ten gunste van werknemers in loondienst (VNPF 2018).

Bij musea en bibliotheken is de omvang van werkzaamheden door vrijwilligers lastiger in te schatten. In de museumcijfers die het CBS in Statline publiceert, laat het sinds 2015 achterwege hoeveel fte's er door vrijwilligers worden ingevuld omdat organisaties dit moeilijk kunnen inschatten. Uit eerdere cijfers is echter wel een stijgende lijn waar te nemen, die sterker was dan de stijging in het aantal betaalde fte's (Cultuurindex Nederland 2017). Uit onderzoek van Stichting BibliotheekWerk blijkt dat 65 procent van de vrijwilligers bij bibliotheken minder dan een halve dag in de week werkt, dus de inzet van veel vrijwilligers betekent niet per se dat deze in totaal meer arbeidsuren invullen dan medewerkers met een arbeidsovereenkomst.

Hoe verder?

Bovengenoemde cultuurdata brengen enkele aspecten van de culturele arbeidsmarkt in kaart. Het is geen compleet beeld, mede doordat veel informatie nog niet beschikbaar of overzichtelijk samengebracht is, zoals de lasten die horen bij het werken in de culturele sector. Uit het artikel van Joram Kraaijeveld in dit nummer van *Boekman* blijkt dat betaalbare werkplekken steeds schaarser worden. In de steden stijgen daarbij de vaste lasten, terwijl een belangrijk deel van het culturele werk zich vermoedelijk juist daar afspeelt. Waar bijvoorbeeld galleries zich het liefst vestigen in een grote stad met een relevante infrastructuur, lijkt het aannemelijk dat ook kunstenaars en andere creatieve ondernemers zich op steden richten (Jong et al. 2017, 19).⁷

De loopbaanontwikkeling van kunstenaars en bijbehorende kenmerken per leeftijdscategorie in verschillende disciplines zijn nauwelijks in beeld. Hoe internationalisering, inkomsten of mate van vertoning van werk per discipline zich ontwikkelen, weten we dus niet. Kortom: werk aan de winkel! •

Literatuur

- Aart, K. van, R. Brom en B. Schrijen (2018) 'Facts and figures on culture and cultural policy in the Netherlands'. In: *Cultural policy in the polder: 25 years Dutch cultural policy act*, 291-313.
- Arends, J. en H. Schmeets (2018) *Vrijwilligerswerk: activiteiten, duur en motieven*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Bekkers, R., Th. Schuyt en B. Gouwenberg (red.) (2017) *Geven in Nederland 2017: huishoudens, nalatenschappen, fondsen, bedrijven, goede doelenloterijen en vrijwilligers*. Amsterdam: Lenthe.
- BKNL (2018) *Een collectieve selfie 3: nog beter zicht op beeldende kunst*. Amsterdam: Beeldende Kunst Nederland. (bknl.nl/nieuws/een-collectieve-selfie-3)
- Broers, B. (et al.) (2018) *Waarde van cultuur: de staat van de culturele sector in Noord-Brabant*. Tilburg: BKCC.
- CBS (2017a) *Cultuur in beeld 2017*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek. (www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2017/44/cultuur-in-beeld-2017)
- CBS (2017b) *Kunstenaars, afgestudeerden creatieve opleidingen, 2017*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek. (www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2017/44/kunstenaars-afgestudeerden-creatieve-opleidingen-2017)
- Cultuurindex Nederland (2017) 'Vrijwilligers musea'. Op: www.boekman.nl. (www.boekman.nl/indicator/vrijwilligers-musea)
- Cultuurindex Nederland (2018a) 'Gezocht: cultureel werknemer (m/v)! Verschillende cijfers over culturele vacatures vergeleken'. Op: www.boekman.nl. (www.boekman.nl/artikel/gezocht-cultureel-werknemer-mv-verschillende-cijfers-over-culturele-vacatures-vergeleken)
- Cultuurindex Nederland (2018b) 'Vijf vragen over cultureel vrijwilligerswerk beantwoord'. Op: www.boekman.nl. (www.boekman.nl/nieuws/vijf-vragen-over-cultureel-vrijwilligerswerk-beantwoord)
- Jong, Ph. de en L. Wolters (2017) *Ontwikkelingen Nederlandse galleries*. Den Haag: APE, Aemuse.
- Lahaut, D. (2018) 'Culturele vacatures onderzocht'. Op: bureau-lahaut.nl, 8 april. (bureau-lahaut.nl/2018/04/08/nieuwe-publicatie-culturele-vacatures-onderzocht)
- Rutten, P., O. Koops en F. Visser (2017) *Monitor creatieve industrie 2016: Nederland, top-10 steden, ontwikkelingen*. Hilversum: iMMovator. (www.immovator.nl/monitor-creatieve-industrie)
- Scholten, R. en J. Stas-Schuffel (2018) '2015-2017 - Onze cijfers over de cultuursector op een rij'. Op: blog.culturele-vacatures.nl, 8 maart. (blog.culturele-vacatures.nl/2018/03/2015-2017-onze-cijfers-over-de-cultuursector-op-een-rij)
- VNPF (2018) *Poppodia en -festivals in cijfers*. Amsterdam: Vereniging Nederlandse Poppodia en -Festivals. (vnpf.nl/dossiers/facts-figures/poppodia-en-festivals-in-cijfers-2017-publicatie)

Noten

- 1 Nota bene, het achterliggende onderzoek laat aan de respondenten over wat binnen en buiten het eigen vakgebied valt.
- 2 De stijging in het totale aantal vacatures kan komen door betere naamsbekendheid van het platform Culturele Vacatures.
- 3 Dit terwijl de afbakening van de culturele sector die hiervoor werd gebruikt, grofweg overeenkomt met de deelsectoren kunsten en cultureel erfgoed, en (deels) media- en entertainmentindustrie, goed voor respectievelijk 0,5 en 0,6 procent van alle banen in Nederland (CBS 2017a).
- 4 Bron: LISA 2017, bewerking NEO Observatory. Aantallen tot en met 2015 wijken enigszins af van die in de *Monitor Creatieve Industrie 2016* vanwege aanpassingen die met terugwerkende kracht worden doorgevoerd in de LISA-database.
- 5 Het is dan ook opvallend dat de toegevoegde waarde van de creatieve industrie zoals de *Monitor Creatieve Industrie 2016* aangeeft achterblijft bij de groeicijfers van de banen en vestigingen. De toegevoegde waarde wordt omschreven als de omzet minus de inkoopkosten en wordt onder meer gebruikt voor 'de uitbetaling van salarissen, winsten, afschrijvingen en dividend en voor het afdragen van belastingen' (Rutten et al. 2017, 33). Deze waarde stijgt tussen 2005 en 2016 met 10 procent voor de gehele creatieve industrie en met 24 procent voor de deelsector kunsten en cultureel erfgoed. Dat juist deze waarde een aanzienlijk kleinere groei kent dan het aantal banen en vestigingen doet vermoeden dat de werkgelegenheid die in de sector is ontstaan, geen stabiele inkomenspositie kan bieden.
- 6 De zelfstandigenaftrek is beschikbaar voor zzp'ers die minimaal 1225 uur per jaar voor hun bedrijf werken meer tijd besteden aan de onderneming dan aan andere werkzaamheden (bijvoorbeeld in loondienst).
- 7 Dit beeld wordt gesteund door onderzoek naar de cultuursector in Noord-Brabant. Hieruit blijkt dat zowel het aantal zelfstandigen in de creatieve industrie als hun aandeel binnen de totale beroepsbevolking in de Brabantse steden veel hoger is dan in de rest van de provincie (Broers et al. 2018).

Rogier Brom is onderzoeker en projectcoördinator bij de Boekmanstichting